

Fontys FOR SOCIETY

TAALONTWIKKELINGSSTOORNISSEN (TOS)

WEBINAR SWV ZAA NSTREEK

ANOUK MIDDELKOOP - VAN ERP
a.vanerp@fontys.nl

Anouk Middelkoop-van Erp a.vanerp@fontys.nl
 Hogeschooldocent Fontys Opleidingen Speciale Onderwijszorg (OSO)
 M EN (Master educational needs)

Achtergrond

Sinds 1996 betrokken bij leerlingen met spraak, taal -en gehoorproblematiek. Onderwijs, ontwikkeling en onderzoek

Huidig werkveld

Sinds 2005 hogeschooldocent Fontys OSO

- M EN opleiding
- Onderzoek lectoraat
- Voortgezette professionalisering (onderwijs & zorg)

Thema's: spraak, taal - en gehoorproblematiek, autisme en communicatie, taalstimulering, meertaligheid en taalbeschouwing

Doel

[Webinar TOS \(padlet.com\)](https://padlet.com)

Inhoud

- Taalontwikkelingsstoornissen (TOS)
 - Pedagogisch-didactisch handelen
 - Taal en gedrag
 - TOS en meertaligheid
 - TOS en ASS
 - Tijd voor vragen
-

Taalontwikkeling door taalverwerving...

Taalproblemen

(Middelkoop-van Erp, 2018)

Kinderen met taalproblemen hebben *meer tijd* nodig zich bewust te worden van de betekenis van de symbolen en de structuur van de taal om zo taal te verwerven. Het kind moet *gelegenheid krijgen te reflecteren* op de inhoud en de vorm van communicatie. Reflectie op eigen taal en die van de omgeving.

<http://www.kentalis.nl/Kentalis-is-er-voor/Taal-en-spraak/Onderzoek>

TOS

(Van Weerdenburg, 2009; Bishop, 2014; Gerrits, 2017)

Neurocognitieve ontwikkelingsstoornis

Heterogene groep (5-7% van de leerlingen) / Jongens/meisjes 3:1

Moette met klanken, woorden, zinnen, taalgebruik (productie & perceptie)

Auditiële waarneming en verwerking

Executieve functies:

- Werkgeheugen
- Inhibitie
- Cognitieve flexibiliteit

Sociaal emotionele ontwikkeling, emotieregulatie

Taal verwerven = 'gelegetijd'

Kinderen met taalproblemen hebben *meer tijd* nodig zich bewust te worden van de betekenis van de symbolen en de structuur van de taal om zo taal te verwerven.

Het kind moet *gelegenheid krijgen te reflecteren* op de inhoud en de vorm van communicatie. Reflectie op eigen taal en die van de omgeving.

Uit: Middelkoop - van Erp. (2018). Taalleren in communicatie. *HJK*

Stoornis specifiek of niet? (TOS / SU-OLD)

<https://www.youtube.com/user/RALLIcampaign> (RADLD campaign)

Uhm....

Dennis (13 jaar)

Wat valt je op?

Wat zie je?

Wat hoor je?

Voorwaarden voor de spraak -en taalontwikkeling

(Goorhuis & Schaafsma, 2008; Gerrits, Beers, Bruinma & Singer, 2017)

- Lichaamdelen / organen
- Visueel
- Auditief
- Tast
- Cognitie
- Behoeftte aan imitatie
- Behoeftte aan communiceren
- Omgeving
- Veiligheid

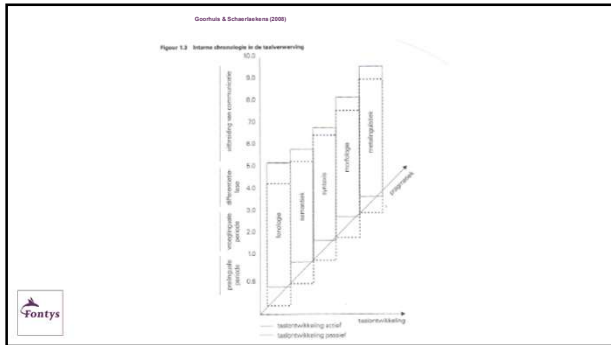

Persoonlijkheidsfactoren

(Goorhuis & Schaafsma, 2008; Gerrits, Beers, Bruinma & Singer, 2017)

- Durf
- Vertrouwen
- Zelfvertrouwen
- Exploratiedrang
- Betrokkenheid bij de omgevende wereld
- Communicatiedrang
- Motivatie
- Attitude

Taalaspecten

Geethuis & Scherckens, A. (2008)

Taalinhoud

- De betekenis van wat er gezegd wordt
- Semantiek

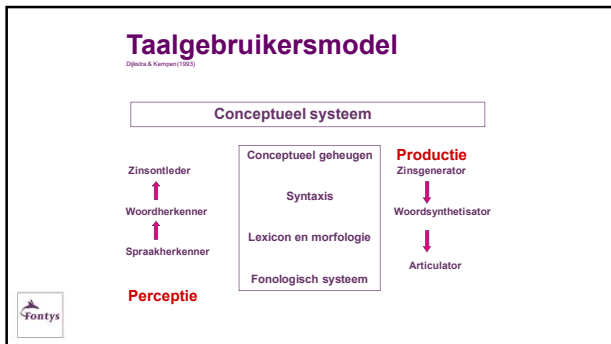
Taalvorm

- Hoe worden de woorden / zinnen gevormd?
- Fonologie / morfologie / syntaxis

Taalgebruik

- Wanneer zeg je wat tegen wie? / context
- Pragmatiek

Fontys

Wijze van opslag?

<https://www.youtube.com/watch?v=O1k2mKVyZs> (De gesloten deur TOS)

Fontys

Visualiseren: netwerkopbouw

<https://www.youtube.com/watch?v=1fuyG2e4k4V6> (het geheugenpaleis / Mothuis)

Fontys

Doelgericht visualiseren

Waarom? Afstemmen mogelijkheden doelgroep (wie)

Wanneer? Timing

Hoe? Op welke manier, niveau, materiaal (waar)

Wat? Keuzes maken

Verder? Vasthouden, breed inzetten

Fontys

TOS en gedrag

(Everts, 2010; Vissers et al., 2012)

Neurocognitieve ontwikkelingsstoornis
Stoornis in aangeboren taalevermogen.
(alle componenten van taal)

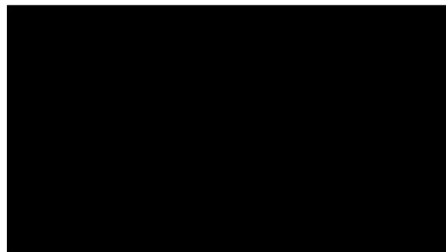
Samenspel neurocognitie & taal

- Auditieve waarneming
- Executieve functies

<https://www.youtube.com/watch?v=fu-4SaZD290>
(TOS vanuit een neurocognitief perspectief)

TOS vanuit een neuropsychologisch perspectief

Auditieve waarneming

(Van den Dungen, 2007)

- Niet goed spraakklanken kunnen onderscheiden
- Fonologisch bewustzijn minder goed ontwikkeld
- Moeite met herkennen afzonderlijke woorden in zinnen.
- Moeite met rijmen
- Moeite met verdelen van woorden in klankgroepen
- Moeite met vervangen, weglaten of toevoegen van woorden

Executieve functies en TOS

(Vissers et al., 2015; Vugs et al., 2013, 2016)

Cognitieve processen die het uitvoeren van doelgericht gedrag mogelijk maken minder goed ontwikkeld.

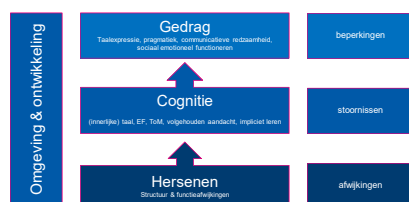
- Werkgeheugen (informatie opslaan én verwerken)
- Inhibitie (sturen van gedrag / aandacht richten)
- Cognitieve flexibiliteit (mentaal schakelen / oplossingen bedenken)

Sterke relatie EF en sociaal emotioneel functioneren: hoe zie je dit terug in de klas?

Neuropsychologisch model van TOS

(Vissers et al., 2015; Vissers & Koelen, 2016; Tomas & Vissers, 2018)

TOS en ToM (theory of mind)

ToM-stoornissen

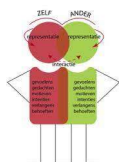
- Gedeelde aandacht
- Begrip van gedachten
- Herkenning/begrip van emoties
- ToM ontwikkeling verloopt vertraagd
- ToM stoornissen gerelateerd aan sociaal-emotionele problemen

Innerlijke taal

(Visiers, 2020)

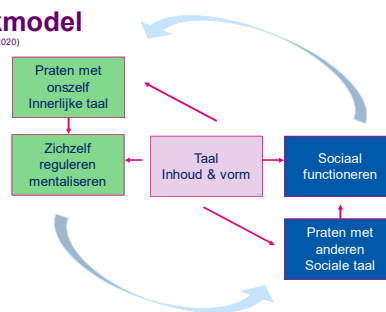
De ervaring van taal zonder openlijke articulatie (Vygotski)
 Dialogoog met onszelf

[file:///C:/Users/873807/Downloads/Handreiking-sociaal-emotionele-problematiek-TOS-2017%20\(1\).pdf](file:///C:/Users/873807/Downloads/Handreiking-sociaal-emotionele-problematiek-TOS-2017%20(1).pdf)

Werkmodel

(Visiers et al., 2020)

<https://www.digitalspecial.nl/een-kwestie-van-tossen/>

TOS

ASS

TOS & meertaligheid

Over en -onderdiagnostisering
 Complex vraagstuk
 Kennis over de taal

<https://meertaligheidentaalstoornissen.vweebly.com/>

<http://vhz-online.nl/talige-en-cognitieve-ontwikkeling-van-eentalige-en-meertalige-kinderen-met-en-zonder-een-taalontwikkelingsstoornis>

Rode vlaggen TOS in moedertaal

(Jansen, 2017)

- Begint laat met praten
- Is slecht verstaanbaar
- Vergoot de woordenschat maar langzaam
- Erfelijk belast
- Korte zinnen, veel fouten
- Stil, praat weinig
- Slechte concentratie
- Lijkt soms niet te luisteren
- Begrijpt anderen vaak niet

Rode vlaggen

Wat?	Rode vlag	Normaal bij NT2
Uitspraakfouten die te verklaren zijn vanuit T1		x
Niet kunnen onthouden van klankenreeksen	x	
Grammaticale fouten		x
Langdurig korte zinnen gebruiken	x	
Langdurig wegeven van suffixen	x	
Inhoud van een verhaal te weergeven is moeilijk	x	
Bij het vertellen van een verhaal te veel grammaticale fouten		x

<https://vhz-online.nl/wanneer-verloopt-de-verwerving-van-nederlands-als-tweede-taal-te-traag> (Blom & Blumenthal, 2021)

Taalsteun: Scaffolding

(Gibbons, 2002; Smits, 2013)

Adaptief: welke hulp je biedt, hangt af van het niveau van de leerling

Tijdelijk: de hulp blijft beperkt tot wat nodig is om zelfstandig verder te kunnen richting nieuwe begrippen, dieper begrip en nieuwe taal. "Wat de leerder vandaag met hulp kan doen, kan hij morgen alleen"

Toekomstgericht: de hulp is gericht op de zone van de naaste ontwikkeling, met in gedachten de volgende stappen die de leerling kan zetten in het leerproces.

https://www.tijdschrift-taal.nl/art150-6903_Taalsteun-meer-dan-een-grabbeton

Steun

(Gentis, 2017; Hajer, 2009; Sanders, 2019)

Ordenen (EF)
Tijd en gelegenheid ('gelegentijd')
Invloed innerlijke taal
Vertraging en verduidelijking (aud. verw.)
Visualiseren
Expliciet taalonderwijs
Taalgericht vakonderwijs
Scaffolding
Sociale communicatie oefenen
(zelfredzaamheid)
Aandacht voor talent

Vragen

[Webinar TOS \(padlet.com\)](#)

We lopen ze samen door.

Wat kan, bespreken we.

Aanvullende artikelen + hand out wordt gemaild.

FOR SOCIETY

DANK VOOR JULLIE AANDACHT

WEBINAR SWV ZAA NSTREEK

ANOUK MIDDELKOOP - VAN ERP

[AANROEPEN TOS EN](#)

Bronnen

Boerma, T. & Blom, E. (2015). Talige en cognitieve ontwikkeling van eenzijdige en meertalige kinderen met en zonder een taalontwikkelingsstoornis. *VHZonline* <http://vzhz-online.nl/talige-en-cognitieve-ontwikkeling-van-eenzijdige-en-meertalige-kinderen-met-en-zonder-een-taalontwikkelingsstoornis>

Bishop, D.V.M. (2006). What causes Specific Language Impairment in Children? *Association for Psychological Science*, 15 (5), 217-221

Cord-Ramaden, G., Dyrkin, K., Simken, Z. & Knox, E. (2009). Specific language impairment and school outcomes: I. Identifying and explaining variability at the end of compulsory education. *International Journal of Language and Communication Disorders*, 44, 19-35

Gentis, E., Beers, M., Bruinsma, G., Singer, I. (2017). *Handboek taalontwikkelingsstoornissen*. Coutinho, Bussum (H1) <https://uitgeverij-coutinho.cdi.be/9789046904015/54>

Hajer, M. & Meesringa, T. (2009). *Taalgericht vakonderwijs*. Coutinho, Bussum

Middelkoop-van Erp, A. (2018). *Taalleren in communicatie*. *HJK*, 6, 16-19

Middelkoop-van Erp, A. (2020). TOS en/of ASS: kwestie van lossen? *Beter Begeleiden*, LBBO, N°4 september (14-19)

Sanders, B. (2017). Hoe ondersteun ik een leerling met TOS? *Beter Begeleiden*, 32-37 http://www.smartonderwijs.nl/uploads/9/4/9/7/9467353/10218_lbbn_bb_sep2017x32-37.pdf

Sanders, B. (2019). *Taalontwikkelingsstoornissen in het voorzet onderwijs*. Lannoo Campus

Van Koeven, E. & Smits, A. (2020). *Rijke taal*. Uitgeverij Boom Amsterdam

Visser, C., Isarin, J., Hermans, D., Jekeli, I. (2021). *Taal in het kwadraat*. Uitgeverij Pica

Links

<https://www.allesovertos.nl/>

www.vhz-online.nl

<https://www.digitaalspeciaal.nl>

<https://tos-centraal.nl/toscongres>

<https://kletsheadspodcast.nl/>

<https://radid.org/>

<https://www.deelkracht.nl/doelgroepen/tos/>

<https://www.deelkracht.nl/tos-portretten/>

[TOS profiel in de tijd - VHZ Online \(vzhz-online.nl\)](https://www.vhz-online.nl/tos-profiel-in-de-tijd-vhz-online)

<https://www.youtube.com/watch?v=fu4SaZD290>

(Taalontwikkeling en executieve functies - Constance Visser)

<https://meertaligheidentaalstoornissen.vu.weebly.com/>

<https://www.digitaalspeciaal.nl/een-kwestie-van-lossen/>

